

Заклад лічебний для сухотників в Аллянд.

Хіба нема чому довго розводитись і доказувати, яку вагу має для недужого добре, належите відживлюване і сьвіжий воздух. Чинники тоті оба становлять бодай чи не важкійшу часть теперішної, рациональної терапії і кождий лікар практичний по при ліки аптичні, цілковито слушно поручає дбати головно про сили хорого і старатись для него о чистий, добрий воздух. Річ на сповид така проста, природна, лік такий таний (?), а однак як тяжко перевести се в практиці, про се може мати належите виображене лише той, хто знає жите наших бідних людей по містах, місточках, не вагаюєь сказати і по селах. Потреба таних, здорових мешкань для люду робучого, для бідного населеня, стає з дня на день щораз більше пекучою головно зі взглядів ігієнічних і нині вже за взорами великих фабричних міст англійських, американських, по части німецьких починають і у нас на разї по більших містах роздумувати над рішенем сего вельми важного питаня. Як доси воно є, то тяжко і чудуватись сумним відносинам що до стану здоровля тих найнизших веретв нужденної суєспільности людскої, сїй великій смертльности у них, коли зважить ся, серед яких то обставин нуждарі сесї вік свій коротають. В недостатку найперших і найважнійших потреб житя вже від самого уродженя, серед журб, клопотів вічних і терпінь моральних, заселяють они сутерени і піддаша по містах, а курні, холодні хати без помосту по селах — гуртом в купі мале з великим, без ріжницї пола, одна родина з другою або і більше разом, оттак, щоби було всіх кілька-кільканайцять люда, та щоби місця стало на кухню, балію, колиску, машину „панни швабки“, якийсь варстат шевский або кравецкий, а дуже частенько

найде приміщенє курка або яке иньше пожиточне сотворіне. Не дай Боже тепер немочи в такій хаті! Деж тут може бути бесіда о потрібнім для хорого супокою, вигоді і догляді належитім. Як тут ізолювати недужого від здорових, та відки взяти для него свіжого, чистого воздуха?! До шпиталю веїх хорих не приймуть, раз тому, що за мале число шпиталїв, щоби веїх помістити, а по друге є певне число недуг, що вимагають постоянного леженя в ліжку і заживаня ріжних ліків медицинських, а радше зміни способу житя, місця пробуваня на якийсь час, доброго відживлюваня, свободи ума і богато-богато сонця, тепла воздуха. Межи ті недуги в першій лінії належать скрофули у дітей і туберкули особливо в самих початках. Лікарі висилають таких хорих в околиці зі шпильковими лісами, в гірські сторони на жентицю, до місць купельних, над море, в теплійші сторони о лагіднім кліматі; кажуть шукати веселого товариства і не жалувати собі нічого, але все те вимагає великих видатків, так лічитись можуть лише люде заможні, що з бідаками зробити? Краківський шпиталь дитячий св. Людвика висилає рік річно партиями по кількадесять дітей шкрофулічних на кілька тижней до Рабки чи Риманова і успіхи того ліченя суть часто дуже вдоволяючі; але про якийсь сталий лічебний заклад для хорих на груди не було доси чути не то в Галичині, але і в цілій Австро-Угорщині і то не тільки для убогих, але навіть для людей богатих, щоби готові були оплачуватись.

Заклади такі суть що іно в Англії, має їх кілька публичних Німеччина іменю Рупертгайн (Rupertshain) в Тавнусі заходами Детвайлера, дальше в Альбертсберґі в Саксонії і Андреасберґі в Гарци будуть імовірно сего року віддані на ужиток публичний. Крім того є кілька приватних закладів для недужих на груди як пр. Вольфа в Райбольдсґрін, Вайкера в Герберсдорф, Лядендорфа в Ст. Андреасберґі, дальше берлінські заклади в Малькові і Бляккенфельд, дальше заклад червоного хреста в лісистой околиці при Грабовзе біля Оранієнбурґа.¹⁾ Крім того проєктованих є ще багато иньших закладів, котрі в часом вйдуть в житє.

Росія має до тепер всего оден рядовий заклад в Галіля в Фінляндії. Найвисше під тим взглядом стоїть Швайцарія, де майже кожний кантон буде для себе такий заклад. Базилєя має їх два. З посеред них визначають ся особливо два знаменитим добором місця, будовою і урядженем після найновіших приписів і потребуваній

¹⁾ Dr. Alexander Ritter v. Weismayr: Wiener klinische Wochenschrift, 1897, Nr. 2.

ігноруваних і терапії взагалі і суть упосажені всякими вигодами для терплячих, недужих. Один з них є в Гайлігеншвенді коло Турнерза в кантоні берненьській, а другий має Базилея в місцевості Давос-Дорф. Перший з них має на разі 120 хорих другий прийняти може до 80 недужих. Всіх місць для хорих по викінченю всіх закладів Швайцарії буде тисяч кілька сот, число поважне, однак після обчислення Ляйдена, котрий каже, що на 1000 мешканців повинно бути бодай 1 ліжко для туберкулічних — навіть на Швайцарію за мале (2,909.000). Вконець здобула ся і Австрія низша на один такий заклад в Аллянд, підчас коли гадка ще перед літами побудувати подібну санаторію в Угорщині по нині не осущилась.

В цілі доконання сего філантропійного діла завязало ся у Відні свого часу товариство з людей переважно найвисших верств інтелігенції, аристокрації і плютокрації. Першим протектором сего товариства був бл. п. архикнязь Кароль Людвик. Тепер числить оно 941 членів звичайних а 101 членів основателів. Протекторат обняв Єго Величество цісар Франц Йосиф I. а заступником своїм іменував архикнязя Оттона. Головою союза є тепер ір. Юрий Штоккав. Товариство поставило собі за задачу не іно вибудуване і удержане одного закладу в Аллянд, але заєдно старатись збирати що раз то більше грошей і будувати такі заклади в як найбільшим числі. Збиранем складок грошевих займаєсь головно окремиий дамський комітет під протекторатом архикнягині Марії Йосифи. Послідні загальні збори товариства відбули ся дня 28. марта сего року і зі справозданя скарбника Ернеста Перайфера довідуємо ся, що розпоряджає оно тепер маєтком 539.641 зр. 41 кр. Заразом учули зібрані члени і гості тоту радісну вість, що вже сего року під осінь Аллянд приймати буде в свої мури перших недужих. Директором управителем цілого закладу лічебного іменовано Дра Олександра Вайсмайр клінічного асистента проф. Шретера.

Товариство згадане, котрого душею є проф. Шретер, містопредсідатель союза, мало з початку до побореня великі трудности, раз з причини браку потрібного капіталу, а відтак годі було де набути потрібного в відповідній скількості ґрунту. З часом поволи найшли ся і гроші головно в дорозі складок публичних, датків ріжних високопоставлених осіб (при чім гідно уваги жертволюбивість шляхти німецької, і так: баронова Райнелът офірувала на сю ціль 5000 зр., Ад. Бідерман 1000 зр., От. Кубіньзкі 1000 зр. і цілий ряд імен більше або менше знаних родин шляхоцких фігурує зі значними сумами), концертів, фестинів, представлень аматорських і т. д. Як се дїє ся звичайно, ходило вже лише о се, де би вишукати відповідне

місце під заклад лічебний, де би хорі пробували через цілий рік, а відтак також оречи після якого взору має ся его ставити. Шретер знав з особистих подорожей подібні заклади в Англії, иньші члени виділу товариства їздили до Німеччини до Герберсдорф, Фалькенштайн, Штернберг, щоби придивитись будові і урядженням тамошних закладів. Др. Вайсмайр відбув прогульку наукову в тій цілі до швайцарских санаторій.

Рівночасно допитувано за ґрунтом під шпиталь. Звернено ся поперед до державних дібр, монастирских посілостей, ріжних товариств наукових, до географічного інститута, закладу метеорологічного — на дармо, не було відповідного кусня землі. Відтак навязано зносини з товариством туристів, розличними властителами дібр, агентами купна і продажі, відбувано мандрівки по цілій Австрії низій аж до границі стирійскої, але нігде якось не удалось нічого властивого найти. На добавку всего стрічено всюди неохоту і страх людей перед таким закладом. Жадна майже оселя не хотіла згодитись на сусідство шпиталю сухотників. В конець по великих трудах і пересправах найшли члени сего добродійного товариства спорий кусень землі біля Аллянд, але і тут ледви по великих вговорюванях і представленнях згодилась людність сеї місцевости на виставлене закладу для недужих на груди.

Аллянд лежить у підніжжя північного Альп в околиці горбоватій всего 16 кільометрів від міста Баден. З Баден веде до Аллянд дорога долиною Швехату. З Медлінгом получена ся місцевість битим гостинцем що веде через Бріль, а від Рекавінкель, стації западної желізниці віденської, віддалений Аллянд всего 26 кільометрів. Впрочім удержує ся проєкт получитьи Баден з західною желізницею через Аллянд, в такім случаю було би безпосередне получене желізницею сего закладу з Віднем. До того желізниця полуднева обіцяла товариству всякі знижки і полекші в перевезеню як недужих, так і всяких тягарів. Иньший знов добродій подарив товариству відповідно уряджений віз до перевезеня недужих.

Заклад властивий побудовано 2 кільометри від Аллянд в малій місцевости Гройсбах. Місце сесе представляєсь невеличкою кітлинною, що отверта на полудне, а від півночі, заходу і входу окружають єї невисокі горбки. Від північного входу замикають єї горби звані Гехерберге високі 680 м. Ґрунт цілий, що належить до закладу обіймає 150 моргів по части залісеній, в части представляєсь яко орна ріля, сіножати. Через згадані горби заслонена ся кітлина на вітри північні, а навіть має сесе вплив і на цілу температуру. Мірено іменно теплоту в Аллянд зимою і порівнувано з теплотою

Відня і Гріс коло Баден в полудневім Тиролю і показалось, що в Аллянд майже так само тепло як в Гріс, а без порівняння лагідніший там клімат ніж у Відні.

Нема в поближю жадних більших фабрик, нема отже диму, не заносить углем камінним, воздух чистий, здоровий. Нема і пороху, бо гостинець мало уживаний, та й лежить оподалік від закладу, а до того посідає тая ціла посілість таку скількість власної води, що не лише заосмотритесь може обильно цілий заклад, господарство, але і вистарчить на точне, кількаразове на день скроплење доріг і доріжок. З разу був клопіт власне з водою. Веї більші жерела витрискують по північній стороні хребта Гехербергу і спливають в північнім напрямі, мала лише скількість і то дрібніших жерел зрошує полудневі стоки горбів і кітлину, так що справді заходила обава, що бракне води для закладу. Зараджено сему в сей спосіб, що по одержаню даром від барона Шель-Вітінгофа північних жерел, заложено великий резервоар і водопроводи — рури подарив бл. п. архикнязь Альбрехт — коштом зверх 17.000 зр., так що цілий заклад з господарством заосмотрено знаменитою жерельною водою.

До удержаня чистого воздуха причиняють ся дальше роскинені по горбках невеличкі ліси шпилькові мішані з иньшою деревиною. Крім того належить до закладу хороший сад і великий огород яринний, що разом з луками і полями становить красну посілість, котра сама собою богато причинить ся до удержаня саторії.

Що до будинків закладу самого, то крім хорошої вілі, призначеної на мешканє для лікаря управителя, канцелярию закладову і аптику, дальше кількох будинків господарских, сам заклад лічебний ще не вповні готов. Принято систем будованя павильоновий — бо сей показав ся найпрактичніший — і рішено побудувати то менші то більші домьки так на 20—25 ліжок в ріжних місцях сеї посілости в міру, як буде прибувати засобів грошевих. Головний будинок закладовий має обіймати просторонь, де б ся містило 300 хорих. Виставлений є на три поверхи і має становити осередок, докола котрого погруппують ся пізнійше приставлені домьки. Сего року буде мож умістити около 108 хорих. Цілий будинок звернений фронтом на полудне обіймає в самій середині величезну салю 11 метрів широку, 8·70 м. глибоку, де хорі мають пробувати за дня серед непогоди. Дальше ідуть комнати до спаня поділені переділами, так що в кождім переділі містить ся 8 ліжок. Крім того дві сепаратки по 2 ліжка, так що на кождім поверсеї містить ся

всього 36 ліжок, а в цілїм домку 108 ліжок. Цїлковито ізольованих комнат для поодиноких осіб нема, бо знана річ з досвїдченя по клініках, де хорі замкнені осібно в „ліпших сепаратках“ нудять ся звичайно, не можуть вилежати і просять, щоби їх умістити на салї загальній разом з другими хорими.

Заклад сей не буде місцем притулку для немочних старців, хорих і здоровіючих, не буде також шпиталем для поміщеня тяжко хорих, а буде лише закладом догляданя домашнього, закладом лічення недужих. Тому будуть лише принимати до закладу таких хорих, у котрих можливе буде абовилічене, або бодай значна поправа цілого стану здоровля. Отже передовсім знайдуть поміщене люде з початками туберкулів, котрих недуга через плеканє належите або дасть ся застановити, або бодай дасть ся піднести їх стан сил, їх загальне відживленє і скріпленє орґанїзму. З сеї то причини поки що не буде в тім закладї цілковито комнат хорих. Недужі за дня будуть пробувати в згзданій великій салї, або в хороших отвертих гаях уміщених по обох сторонах комнат спальних на кождім поверсеї, або в великій салї на долині, що представляти буде рід огорода зимовото (оранжерїї). Розуміє ся, що найбільше звертати увагу будуть на се, щоби хорі як найбільше пробували на отвертім воздусї, уживали багато руху, а навіть будуть призначували їм на взір швайцарекних закладів якесь занятє, якусь роботу фізичну, оттак для приятности хорого, після єго змоги, щоби виробляти поволи єго сили, гартувати єго легкі, та приспішувати в єго орґанїзмі перемену матерїї, заострювати апетит до їди, будити охоту до житя. Зараз по принятю недужого має взяти віч кушіль для очищеня. Комната тая купельна — уміщена від сторони північної будинку — буде служити до ріжних процедур ідротерапевтичних. До щоденного ужитку призначено покоїки купельні біля спальні. При брамі буде окрема саля, де хорі мають здїяти чоботи чи черевики, а убирати рід пантофлів, щоби комнат мешкальних не занечищати і порохів не робити.

На долині в партері знаходить ся велика комната де будуть робити ся всякі інґаляції (взїваня), а на двох поверхах по однім мешканю для лікарів-секундарів. При салї хорих має свою комнатку послугачка для недужих. Спосіб огріваня цілого будинку центральний, освітленє електричне, телефон в місці.

Кухня побудована окремо припирає до будинку. Крім мешкань для всякої служби, має велику салю їдальню, де нараз може обідати 100 недужих. Віддалене кухні від санаторїї а не поміщанє єї в сутеренах, як то дуже часто по шпиталях буває, має тую добру

сторону, що не буде заносити так до саль хорих димом, спалениною з кухні а в додатку через споживанє страв в саях, де недужі лежать, набирає цілий воздух того властивого, шпитального, неприємного запаху, перед чим прецінь хорих на груди стеречи належить. Подальше від головного будинку, а не далеко дороги буде поміщена пральня, сая секційна а над нею відповідні лябораторії для лікарів.

Хорих відповідних буде ся принимати у Відні за порозумінєм з більшими шпиталями на разі зі шпиталем загальним при Альзерштрассе і зі шпиталем на Віденю. Пацієнти мають наперед відбути трехтижневу пробу, і коли окажесь в їх здоровлю якась поправа, то лишать ся дальше на цілі три місяці, а если ні, то вислані будуть знов до відповідного шпиталю, або випущені домів.

Сей час пробуваня хорого в закладі ужие ся на приноровленє всяких можливих способів ліченя, найновійших метод і заходів лікарських, щоби лише хоробу усунути, єї перемочи як також єї студивати. Будуть виконані на недужих всякі проби, приміювані по иньших заграничних закладах, як приміром: чи вплине на стан здоровля хорого, полишенє єго на вільнім воздуху навіть серед зимна 15—20° хотьби і до ночи, праця, спацери. В тій цілі суть в Аллянд пороблені числені доріжки і стежки, по цілій посілости, а всі сходять ся в самім закладі, дальше для охочих до роботи будуть до вибору хідники до чищеня, сад, огород, поле, на годину, дві або довше, скілько котрий схоче і зможе.

Догляд лікарский сповняти буде на разі оден лікар-управитель і двох секундарів. Они будуть мали за задачу не то занятись ліченєм властивим, але також подавати недужим докладні указки що до веденя способу житя, їди, занятя, видавати їм відповідні розпоряди, а відтак наглядати і допильнувати їх виконаня.

Особливша увага звернена буде на приучуванє хорих до чистоти, особливо, як обходитись мають з плювиною. Заведені будуть флашочки до плютя Детвайлера. Тоту флашочку має хорий з собою носити замість хустки до носа, до неї плювати і щільно затикати. Лише в спальни будуть сплювачки шклянні. Ані на підлогу, ані до хусток плюти не буде вільно.

Заклад сей буде дальше місцем науки, студий над туберкулезною. Будуть відповідно уряджені лябораторії істольогічні, бактериологічні, хемічні на услуги лікарів, що схотять працювати для науки.

За дозорницї хорих ужиті будуть сестри милосердні, котрі знов мати будуть своє мешканє окремо.

Вигляди сего закладу суть як найліпші, всюди стрічає ся він у публики з великою симпатією, а як потрібний він, свідчать о тім вже цілі стоси листів писаних вже від довшого часу через ріжних пацієнтів до проф. Шрөтера¹⁾ з запитанєм, коли заклад отворить ся і з прошенем о принятє до него. Розвиватись має він куди, місяця досить, коли іно добросердні люде більше гроша зложать. Він має станути дальше взором, для санаторий в иньших краях Австро-Угорщини, щоби як найбільше людей могло з сего користати, свої недуги позбутись, або полекші дізнати, щоби ті заклади стали дійстно добром, спасенєм бідного люду, так як голосить напись на санаторії в Аллянд: „Armen Kranken zum Heile“.

¹⁾ Prof. Schrötter: Wiener klinische Wochenschrift, 1896, Nr. 3.

Др Осип Дакура.
